

Občanské ctivosti a výuka dějepisu

Jaroslav Pinkas

Gymnázium Jana Keplera

Ústav pro studium totalitních režimů

Potřeba hodnot



- Školský zákon (561/2004) Paragraf 2, článek 2: Obecnými cíli vzdělávání jsou zejména
 - rozvoj osobnosti člověka, který bude vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro osobní a občanský život, výkon povolání nebo pracovní činnosti, získávání informací a učení se v průběhu celého života,
 - pochopení a uplatňování zásad demokracie a právního státu, základních lidských práv a svobod spolu s odpovědností a smyslem pro sociální soudržnost

Ambivalentní povaha hodnot

- Nutnost internalizace – individuálního přístupu
- Hodnotová normativita

Dějepis a hodnotová výchova

- potřeba vymezení povahy a smyslu výuky dějepisu Dějepis mezi vědou a politikou – obsahuje jak vztahování k hodnotám, tak hodnotící soudy
- Dějepis jako uvažování nad dějinami
 - Hodnotící soudy – hodnocení události/ jednání/ osoby v dějinách – není založeno primárně na vědeckém poznání, ale na současném hodnotovém žebříčku
 - Vynášení hodnotících soudů nikoli v režimu imperativu (s nárokem na všeobecnou závaznost), ale v režimu osobního hodnocení (tak to vidím já)
 - Vynášení hodnotících soudů jako předpoklad pro diskusi – dialog
 - Vynášení hodnotících soudů jako předpoklad jejich kultivace (učitel jako moderátor a kultivátor)
 - Vynášení hodnotících soudů jako součást mravního vývoje mladého člověka (z konvenčního stádia morálky v postkonvenční)

Úskalí



- polyteismus hodnot x preference jednoho hodnotového systému („liberálně-demokratického“)
- respekt vůči jinakosti x potřeba vytyčení pozitivní hodnotové normy (spory o šátky, u nás spory o komunistickou minulost –

Hodnocení jako dovednost

- hodnocení úzce souvisí s interpretací a je třeba je trénovat – hodnocení není moralizace – tj. vynášení obecných soudů zpravidla k obecným tématům – hodnocení by mělo být konkrétní a zohledňovat několik rovin události
 - hodnocení v režimu historického kontextu:
 - hodnocení v současném kontextu

Postřehy z praxe

- vysoký podíl egoisticko-materialistická orientace: Potvrzeno i sociologickými průzkumy
- morální realismus a pragmatické postoje: jednoznačná preference osobních a rodinných zájmů, slabý vztah ke státu (distance):

Christopher R. BROWNING: Obyčejní muži. 101. záložní policejní prapor a „konečné řešení“ v Polsku, Argo, Praha 2002

Tito již nemladí policisté nepatřili k žádné elitě německých ozbrojených sborů. Byli to záložáci, kteří toho už měli hodně za sebou. Zažili první válku a poválečnou mizérii, krátké období konsolidace a pak velkou krizi a nástup nacismu. Za války je opět povolali. Mysleli si, že budou střežit sklady, továrny a železnice a puškami budou spíše hrozit, než by jimi stříleli. Realita, ale byla tvrdší než předpokládali. Jednoho dne přišel rozkaz vyhladit židovskou vesnici. Vydali se tedy do vesnice. Vtom vystoupil jejich velitel a v emotivním projevu jim nabídl možnost vystoupit a úkolů se neúčastnit. (*parafrázováno*)

1. Pomatujete si, co se stalo těm, kteří jeho nabídky využili a nestříleli?

A) byli popraveni spolu s židovskými vesničany koncentráků

B) byli zatčeni a odesláni do

C) byli degradováni, ale jinak se jim nic nestalo

D) nic se jim nestalo

2. Poradili byste ostatním jak se zachovat?

A) stejně si pakáž židovská nic jiného nezasloužila – zastřelit

B) rozkaz je rozkaz, takže střílet

C) popláču si nad zmařenými životy, ale pro jistotu rozkaz splním

D) na lidi se nestřílí, mohli bychom je zabít!

Statistika odpovědí v jedné třídě

| Možnosti | Počet odpovědí | V % |
|---------------|----------------|-----------|
| A | 0 | 0 |
| B | 3 | 10 |
| C | 6 | 18 |
| D | 23 | 69 |
| Žádná možnost | 1 | 3 |
| celkem | 33 žáků | 100% |

- **Téměř 1/3 žáků zvolila jinou než společensky konformní odpověď**
- **V jiných třídách obdobné výsledky**

Co z toho vyplývá?

- Z každodennosti mládeže se vytrácí schopnost formulovat jednoznačné eticky korektní postoje
- Otázka „Co je dobré?“ je kladena většinou ve spojitosti: „Co je dobré pro mě“.

Některé další postřehy

- Dědictví normalizace?
- Extrémní neoliberalismus 90. let?
- malý zájem učitelů o tento rozměr výuky
 - převládající „expertnost“ – učitelů – neochota k širším kontextům výuky
 - aktuální zkušenost z kursu Národní identity ve škole

